

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Xi Jinping Dönemi Çin Dış Politikasının Politik Ekonomisi

Political Economy of China's Foreign Policy Under Xi Jinping

Öz

Bu çalışmada, Xi Jinping liderliğinde Çin dış politikasında meydana gelen dönüşüm politik ekonomi bakış açısından ele alınmıştır. Çalışmanın temel amacı 2012 yılından başlayarak 2023 yılına kadar Çin dış politikasına yön veren temel amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi için ekonomik gücün hangi araçlar ve politika öncelikleriyle yönlendirildiğinin ortaya konmasıdır. Amaca ulaşmak için Xi Jinping döneminde belirlenen politik ekonominin hangi gerekçeler üzerinden meşrulaştırıldığı ve bu politik ekonomik yapının dış politikayı nasıl şekillendirdiği üzerine odaklanılmıştır. Bu kapsamda modern dönem Çin dış politikasının öne çıkan ekonomik araçları olarak Kuşak Yol İnisiyatifi ve devlet sahipliğindeki şirketlerin projedeki konumu incelenmiştir. Çalışmada Xi Jinping'in ekonomik araçları giderek daha agresif şekilde kullanmaya başladığı ve politik ekonominin dış politika amaç ve araçlarında giderek artan şekilde etkili olmaya başladığı belirlenmiştir. Buna göre Çin dış politikasının uygulanmasında devlet sahipliğindeki şirketlerin merkezi rolünün devam ettiği ancak bu şirketler üzerindeki Parti kontrolünün arttığı, piyasa ekonomisi mekanizmaları uygulanırken siyasi liberalleşmeye yol açacak tüm tehditlerin ortadan kaldırıldığı bir dış politika izlediği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çin Dış Politikası, Xi Jinping Dönemi, Ekonomi-Politik, Kuşak Yol İnisiyatifi

Abstract

This study examines the transformation of China's foreign policy under the leadership of Xi Jinping from a political economy perspective. The main objective of the study is to reveal the tools and policy priorities through which economic power is directed to realize the main goals and

Müge YÜCE

Dr. Öğr. Üyesi,
Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve
İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası
İlişkiler Bölümü.
muge.yuce@atauni.edu.tr
ORCID : 0000-0002-7593-6060

Cilt / Issue: 11(2) 655-684

Geliş Tarihi: 06.10.2023

Kabul Tarihi: 16.02.2024

Atıf: Yüce, M. (2024). Xi Jinping dönemi Çin dış politikasının politik ekonomisi. *Tesam Akademi Dergisi*, 11(2), 655-684. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1372441>.

objectives that shape Chinese foreign policy starting from 2012 until 2023. In order to achieve this goal, the study focuses on the justifications on which the political economy of the Xi Jinping era was legitimized and how this political economic structure shaped foreign policy. Within this context, the Belt and Road Initiative and the position of state-owned companies in the project are analyzed as the prominent economic instruments of modern Chinese foreign policy. The study reveals that Xi Jinping has started to use economic instruments more and more aggressively, that the central role of state-owned companies has continued but Party control over these companies has increased, and that he has pursued a foreign policy in which market economy mechanisms are implemented but all threats that would lead to political liberalization are eliminated.

Keywords: China's Foreign Policy, Xi Jinping Term, Political Economy, Belt and Road Initiative

Extended Abstract

Purpose and Scope

The main slogans that characterize the Xi Jinping era and policy initiatives such as the Belt and Road Initiative, the Chinese Dream, Community of Shared Destiny of Mankind, and Great Rejuvenation of the Chinese Nation, which are considered to be China's new national goals, should be recognized not only as a foreign policy breakthrough but also as reflecting a new political economy perspective that shapes China's political future and development model. In this context, it is important to address to what extent and with which tools this new development model and opening policy, defined as Socialism with Chinese Characteristics, has influenced foreign policy in order to understand the basic motivations of Chinese foreign policy.

In his opening speech at the 20th Party Congress of the Communist Party of China (CPC), Xi Jinping pointed to the goal of making China a more prosperous country in all areas and building a modern socialist country by 2035. He emphasized that to achieve this goal, the Party must increase its control over the economy as well as politics, society, culture, technology and the military. Within this context, this study examines the transformation of China's foreign policy under the leadership of Xi Jinping from a political economy perspective. The main objective of the study is to reveal the tools and policy priorities through which economic power is directed to realize the main goals and objectives that shape Chinese foreign policy starting from 2012 until 2023. In order to achieve

this goal, the study focuses on the justifications on which the political economy of the Xi Jinping era was legitimized and how this political economic structure shaped foreign policy. The study reveals that Xi Jinping has started to use economic instruments more and more aggressively, that the central role of state-owned companies has continued but Party control over these companies has increased, and that he has pursued a foreign policy in which market economy mechanisms are implemented but all threats that would lead to political liberalization are eliminated.

Design/Methodology/ Approach

First of all, a comprehensive literature review was conducted and current publications on the subject were analyzed. In addition, economic and statistical data from primary and secondary sources were used. All qualitative and quantitative sources accessed in the study were interpreted in a comparative manner.

Findings

With the effects of the Covid-19 pandemic, which started in 2019, on the global economy, China entered a period of stagnation with a declining growth rate, and at the same time had to struggle with the overcapacity brought about by its export-dependent economic structure. Xi's pursuit of regime security and social stability through increasingly controlling and repressive policies is a natural consequence of an approach that considers economic prosperity a prerequisite for the Party's legitimacy. In domestic politics, digital surveillance and increased nationalist rhetoric have become tools to ensure Party legitimacy, while transportation projects such as the Belt and Road Initiative have been implemented to address economic overcapacity and regional inequality. In addition to the goals of revitalizing consumption in the Chinese domestic market and becoming a technology exporting country, the pressure to find new markets to send export products has become the economic concerns driving the foreign policy of the Xi Jinping era. In this context, the Chinese administration, which has become more vulnerable to instability in the regions where investments are made through the Belt and Road Initiative, is likely to turn to a more controlling foreign policy as in domestic politics in order to increase and protect its sphere of influence. In line with the basic principles of foreign policy since Mao, Beijing wants to become a dominant power in Asia and the developing world and thus a pole in the world, while at the same time expanding its influence by creating a buffer zone and a defensible territorial periphery expanding towards the Pacific (Dittmer, 2021, p. 38). Xi Jinping is increasingly aggressively using

economic instruments to expand this influence, implementing a foreign policy in which the central role of state-owned companies is maintained but Party control over these companies is increased, market economy mechanisms are implemented but all threats to political liberalization are eliminated. In the medium and long term, if this policy turns into protectionism that affects the functioning of the global system, it will not only affect countries that accept Western values, but will also negatively affect the global trade network that China is trying to build. It seems likely that Xi Jinping will closely follow the international political agenda and pursue a foreign policy that will mitigate China's vulnerabilities and turn the global system's failures into advantages for China. In such a case, political economy will continue to be the main pillar on which China's foreign policy gains ground.

Giriş

16-22 Ekim 2022 tarihleri arasında düzenlenen Çin Komünist Partisi (ÇKP) 20. Parti Kongresi'nin açılış konuşmasında Xi Jinping, Çin'i tüm alanlarda daha müreffeh bir ülke haline getirme ve 2035 yılına kadar modern sosyalist bir ülke inşa etme hedefine işaret etmiştir. Bu hedefe ulaşmak için Parti'nin politika, toplum, kültür, teknoloji ve orduda olduğu kadar ekonomi üzerinde de kontrolünü arttırması gerektiğine özellikle vurgu yapmıştır (MOFA China, 2022; Kam, 2022).

Ekonomik büyümenin sürdürülmesi Parti-devletin "performans meşruiyeti" için temel oluşturan, iç ve dış politikada gücün tekelleştirilmesi için gerekli zemini sağlayan dayanak noktası olarak görülmektedir (Dittmer, 2021, s. 4). Ekonomik büyümenin ve dolaylı olarak sosyal refahta görülen artışın yavaşlaması, yalnızca Çin Komünist Partisi için değil Parti diktatörlüğüne dayalı devlet yapısının tümünün başarısız olarak yorumlanması ve sosyal tepkiye yol açma riskini taşıyan en önemli tehdit olarak kabul edilmektedir. 2008 yılındaki finans krizini takip eden küresel ekonomik durgunluk ve 2015'den itibaren Çin ekonomisinde görülen ekonomik büyümenin yavaşlaması eğilimi, Çinli yöneticiler için önemli bir ulusal güvenlik tehdidi olarak algılanmış ve yeniden yapılanma süreçleri başlatılmıştır. Bu süreçte Parti'nin kontrolünü pekiştirmek ve kendisinden önceki liderler tarafından başlatılan ademi-merkezleşme süreçlerin tersine merkezleşmeyi arttırmak üzere 2017'de düzenlenen 19. Parti Kongresi Çin'in devrim sonrası modern tarihteki kırılma noktalarından biri olmuştur. Bu kongrede "Çin Karakteristiğiyle Sosyalizm üzerine Xi Jinping Düşüncesi" ni Çin anayasasına dahil ederek ÇKP, Xi'yi Deng ve Mao ile aynı öneme sahip bir lider statüsüne koymuş ve "yeni bir dönemin başladığını" resmî olarak ilan etmiştir (Fuchs ve Wenten, 2019, s. 4). 2018 yılının Mart ayında Ulusal Halk Kongresi, anayasada devlet başkanlığı için en fazla iki dönem seçilme koşulunu kaldırarak Xi'ye ikinci dönem sonunda yeniden lider olma imkânı tanımıştır. 19. Parti Kongresi'nde parti içi karar alma süreçlerinde Xi Jinping'in rolünün güçlendiği merkezi bir yapıya geçilmesi, 20. Parti Kongresi'nde iddialı bir misyon belirlenmesini kolaylaştırmış, Çin'i yakın gelecekte uluslararası sistemde daha etkin bir aktör haline getirme hedefi belirlenmiştir.

Xi Jinping, 1978 reformları² ile başlayan hızlı ekonomik büyüme süreci sonunda Çin'in karşı karşıya kaldığı problemleri kendi yönetimi altındaki Parti'nin kullandığı politika araçları ve kararlı şekilde uyguladığı iç reformlarla aşma vizyonunu benimsemiştir. Ancak ÇKP bugün hâlâ parti meşruiyetini ve toplumsal istikrarı tehdit edebilecek önemli sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. (Lai, 2016, s. 326). Bu sorunların yarattığı iç baskılar ve dış etkenlerin etkisiyle, Çin dış politikasında karar verme düzeyi "iç politika ile dış ilişkilerin birbirleri ile iyi şekilde koordine edilerek planlanması"na odaklanmaktadır (Zhang, 2015, s. 144). Dolayısıyla Çin'in dış politikası basit şekilde son dönemlerdeki dış uyaranlara karşı bir cevap veya Çin'deki ekonomik büyümenin yavaşlaması gibi güncel iç ekonomik sorunlara yönelik bir çare olarak düşünülmemelidir. Bunun yerine Çin dış politikası, Çin'deki mevcut siyasi ve ekonomik rejimin sürdürülebilmesinde ve politik ekonomi alanındaki zayıflıkların azaltılmasındaki rolü açısından daha detaylı şekilde yorumlanmalıdır (Lai, 2021, s. 331).

Xi Jinping dönemini niteleyen temel sloganlar ve Çin'in yeni ulusal hedefleri olarak kabul edilen Kuşak Yol İnisiyatifi, Çin Rüyası, İnsanlığın Ortak Kader Birliği ve Çin Ulusunun Yeniden Dirilişi gibi politika inisiyatiflerinin bu kapsamda yalnızca bir dış politika atılımı olarak değil Çin'in siyasi geleceğini ve kalkınma modelini şekillendiren yeni bir politik ekonomi bakış açısını yansıttığı kabul edilmelidir. Bu kapsamda Çin Karakteristiğiyle Sosyalizm olarak tanımlanan bu yeni kalkınma modeli ve açılım politikasının dış politikayı ne ölçüde ve hangi araçlarla etkilediğini ele almak Çin dış politikasının temel motivasyonlarını anlamak adına önem arz etmektedir.

Bu çalışmada Xi Jinping liderliğinde Çin dış politikasında meydana gelen dönüşüm politik ekonomi bakış açısı ile ele alınmıştır. 2012 yılından başlayarak 2023 yılına kadar Çin dış politikasına yön veren temel amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi için ekonomik gücün hangi araçlar ve politika öncelikleriyle yönlendirildiğinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşmak için Xi Jinping döneminde belirlenen politik ekonominin hangi gerekçeler üzerine meşrulaştırıldığı ve bu politik ekonomik yapının dış politikayı nasıl şekillendirdiği üzerine

² 1978 reformları: Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucu lideri Mao Zedong'un vefatının ardından parti yönetimine gelen reformcu lider Deng Xiaoping, 1978 yılında "reform ve dışa açılım" (改革开放 - gǎi gé kāi fàng) politikasını resmen ilan etmiştir. Deng, ideoloji merkezli iç ve dış politikadan uzaklaşarak, ekonomik kalkınmanın öncelikli olduğu pragmatist bir politika benimsemiş ve Çin'in küresel sisteme entegrasyon sürecini başlatmıştır.

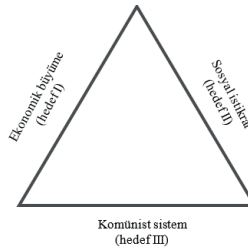
odaklanılmıştır. Çalışmada öncelikle Xi Jinping döneminin politik ekonomi bakış açısını şekillendiren faktörler ele alınmış, daha sonra bu bakış açısının yol açtığı dış politika anlayışı ve son olarak dış politikanın hangi araçlarla yürütüldüğü incelenmiştir.

Çin Dış Politikasının Politik Ekonomisinde Miras Alınan Unsur: Kalkıncı Otoriterizm

Çin’de tarih boyunca süreklilik gösteren en önemli unsurlardan bir tanesi, dış politikanın ulusal kalkınma hedeflerine hizmet edecek şekilde tasarlanması ve uygulanmasıdır. Dış politikanın ulusal siyasi dinamikler ve kalkınma önceliklerini destekleyecek şekilde uyarlanması, Çin’de imparatorluktan cumhuriyete geçiş yıllarında olduğu kadar komünist parti yönetiminin tecrübe ettiği dönüşüm yıllarında da geçerlilik göstermiştir. Dolayısıyla Çin dış politika yaklaşımını diğer büyük güçlerinkinden ayıran temel farklılık, iç politikanın merkeziliğidir. İktidarda kalmaya saplantılı şekilde odaklanan ÇKP için ülkedeki istikrarın sürdürülmesi ve ÇKP’nin siyasi üstünlüğüne yönelik tehditlerin yok edilmesi hayati derecede önemli kabul edilmekte, bu iç politika ilkeleri doğrudan dış politikaya da uygulanmaktadır (Tsang, 2020, s. 305). 1949 yılında komünizmi benimseyen bir Halk Cumhuriyeti olarak kurulduktan sonra ekonomik büyüme ve sosyal istikrarı sağlamaya çalışırken eş zamanlı olarak komünist tek parti sistemini sürdürmeye çalışması, Çin için bir politik ekonomi ikilemi yaratmıştır. Bu ikilemler karşısında Çinli liderler, bölgesel ve küresel politikanın dinamiklerine göre farklı öncelikler belirleyerek çeşitli politika araçlarını kullanmışlardır (Wagner, 2021, ss. 311-312). Çin’in karşı karşıya kaldığı ekonomik ve politik ikilemlerin çözülmesi için belirlenen stratejiler, dış politika üzerinde yeni uyarlamalar yapılmasını gerektirmiş ve ülke liderlerinin benimsediği önceliklere göre uygulanmıştır.

Şekil 1

Çin’in politik ekonomi üçlemi

Kaynak: Wagner, 2021, s. 314

Ekonomik büyüme ve sosyal istikrarı sürdürürken komünist tek parti iktidarına dayanan siyasi sistemi pekiştirme hedeflerini gerçekleştirmek üzere, 1950-1978 dönemi Mao kalkınma stratejisi benimsenirken 1979-2011 döneminde Deng Kalkınma Stratejisi uygulanmıştır (Wagner, 2021, ss. 313-315). Ülkenin kurucu lideri olarak Mao Zedong, çift kutuplu sistem içerisinde kapitalist ve komünist ideolojilerin rekabeti üzerinden şekillenen dönemin bir gereği olarak komünist sistemi ülke içerisinde pekiştirmeyi (hedef III) ve Çin'i kendi kaynaklarına dayanarak büyümesini sağlayan bir ülke (hedef I) haline getirmeyi temel öncelik olarak belirlemiştir. Bu öncelik kapsamında Mao döneminde kaynakların ağır sanayi yatırımlarına aktarılması ve kalkınmanın ÇKP denetiminde gerçekleşmesini sağlamak üzere planlı bir merkezî ekonomi inşa edilmiştir (Demir, 2021, s. 179). Bu ekonomik-politik yapı içerisinde Çin dış politikasının 1949-1978 dönemi, iç siyasi sistemin ve sosyal istikrarın sağlanması için gerekli barışçıl dış çevrenin sağlanması ve kapitalist ülkelerle karşı karşıya gelmeyi gerektirmeyecek şekilde ideoloji ihracı ilkeleriyle şekillenmiştir. Çin'in bu dönemde komşu ülkelerle ihtilaflı alanları barış içinde çözüme kavuşturma çabasının en önemli örneğini 1954 yılında Hindistan ile imzaladığı Panchsheel Antlaşması oluşturmuştur. Bu anlaşma ile Çin ve Hindistan "Barış İçinde Yaşamın Beş İlkesi" çerçevesinde karşılıklı ilişkilerin yürütülmesi konusunda uzlaşmış, toprak bütünlüğüne ve egemenliğe saygı, karşılıklı saldırmazlık, iç ilişkilere karışmama, karşılıklı fayda ve eşitlik ile barış içinde bir arada var olma ilkelerini kabul etmişlerdir. Barış İçinde Yaşamın Beş İlkesi, daha sonra Çin'in tüm dış ilişkilerinin temel çerçevesini oluşturmaya devam etmiştir. Bu dönemin tek istisnasını 1966-1976 dönemleri arasında Mao tarafından muhalif kişi ve kurumların ayıklanması amacıyla başlatılan Kültür Devrimi dönemi oluşturmuştur. Çin, iç politikaya yönelmiş ve küresel sistemdeki diplomatik duruşunu izolasyon politikasına doğru çevirmiştir. Bu dönem boyunca Sovyet bloğuna, Batılı güçlere ve hatta kendi tarihi ile kültürüne karşı ayrımsız bir öfke gösteren Çin yönetimi, dış temsilciliklerdeki elçilerin hepsini³ ve elçilik personelinin yaklaşık üçte ikisini kırsalda yeniden eğitime tâbi tutmak ya da devrimci etkinliklerde yer almak üzere geri çağırmıştır (Erkan ve Yüce, 2020, ss. 19-20).

Mao tarafından uygulanan Kültür Devrimi, Çin ekonomik başarısında olduğu kadar toplumsal yapısı ve beşeri sermayesinde de önemli kayıplara yol açmıştır. Sona erdikten sonra Çin toplumu tarafından

³ Bu dönem boyunca yalnızca Arnavutluk Halk Cumhuriyeti ile olumlu ilişkilere sahip olan Çin, tek bir ülkedeki Mısır'daki büyükelçisinin görevde kalmasına izin vermiştir. Bkz: Henry Kissinger, Çin; Dünden Bugüne Yeni Çin, çev. Nalan Işık Çeper, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2015, s.495.

“10 yıllık büyük felaket” olarak adlandırılan Kültür Devrimi, yaşam şartlarının elverişsizliği sebebiyle milyonlarca insanın hayatını kaybettiği acı hatıralar bırakmıştır (Pye, 1986, s. 597). Kültür Devrimi’nin başlamasıyla birlikte Mao’nun attığı ilk adımlardan biri üniversiteleri kapatmak olmuş; eğitim sistemi, müfredatlar ve öğretim teknikleri yeniden organize edilmiştir. İlk ve ortaokul eğitimi toplam 12 yıldan 9 yıla düşürülmüş, ortaokuldan sonra mezun olan öğrencilerin doğrudan fabrikaya gönderilerek fizikî çalışma hayatını tecrübe etmesi zorunlu tutulmuştur (Goldman, 1971, ss. 168-169). Üniversiteler 1972 yılında yeniden açıldığında üniversite kabulü akademik sınavlar ile değil Maoist ilkelere bağlılık ve parti içindeki geçmiş ön plana alınmıştır (Deng ve Treiman, 1997, s. 400). Kültür Devrimi yıllarında birçok fabrika maliyet muhasebesi sistemini bırakmak zorunda kalmış, üretim yerlerinin başarı ölçütü olarak kârlılık bir kriter olma özelliğini kaybetmiştir. Bu kararlar sonucunda ekonomide yüksek maliyetler ve verimsiz iş gücü sorunu ortaya çıkmıştır. “Ekonomide kendine yeterlilik” söylemi yabancı teknoloji ve tecrübenin ithal edilmesini kısıtlamış, bu da yurtdışından gelişmiş teknolojinin girişine engel olmuştur (Goldman, 1971, s. 182). Mao döneminde komünist sistemi güçlendirmeye çalışarak, kendine yeterli bir Çin inşa etmeye yönelik politik ve ekonomik tercihin başarılı ve başarısız yönleri olmuştur. Ağır sanayiye ve kendine yeterliliğe öncelik verilmesi sebebiyle ekonomik üretimde sanayinin payı arttırılmış ve bu da bir sonraki önemde yapılacak reformlar için bir zemin oluşturmuştur. Ancak ideolojik bağlılık, ekonomik anlamda verimli olmayan kararların verilmesine yol açmış, halkın yaşam standartları iyileştirilememiş, bu da Parti’nin meşruiyetinin sağlanması için yeni dinamikler oluşturulmasını gerektirmiştir.

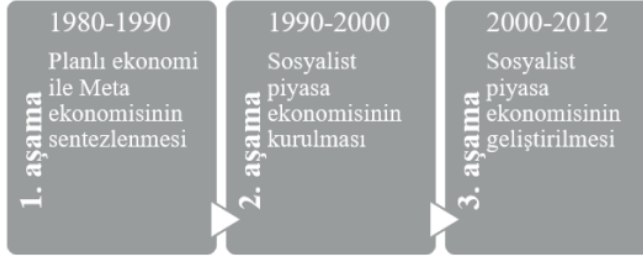
Mao döneminde yaşanan olumsuz tecrübelerin tersine çevrilmesi için 1978 yılında Parti Sekreteri olarak ülke yönetimine geçen Deng Xiaoping reform ve dışı açılım dönemini başlatarak, ekonomik büyümeyi (hedef I) öncelik haline getirmiştir. Reform ve dışı açılım sürecinden itibaren Çin, planlı ekonomiden sosyalist piyasa ekonomisine, kapalı bir ekonomiden açık bir ekonomiye doğru tarihsel bir dönüşüm geçirmiş, geniş bir tarım ülkesinden yeni sanayileşen bir ülkeye dönüşmüştür. Bu süreç, devlet ekonomideki etkinliğini sürdürmekle birlikte, asıl gücün piyasaya bırakıldığı neoliberal bir ekonomiye dönüşüm süreci olarak da tanımlanmaktadır (Demir, 2021, s. 182). Yaklaşık 50 yıllık reform döneminde Çin, yarı sömürge yarı-feodal bir ülkeden dünyanın ikinci büyük ekonomisine sahip bir ülke haline gelmiştir (Hong, 2022, ss. 17-19).

Deng’in öncülüğünde uygulamaya konan reform sürecinin ekonomik

yapıyı dönüştüren temel somut adımların atıldığı, eski sistemin ortadan kaldırıldığı birinci aşaması 1980-1990 arasındaki dönemdir. 1984 yılında *piyasa ekonomisi* kavramı ilk kez resmî metinlerde kullanılmış, devlet işletmelerinde *kârlılık* temel performans kriteri olarak belirlenmiş ve 1988 Anayasa değişikliği ile devlet dışı aktörlerin (özel sektörün) ekonomik gelişmedeki rolü kabul edilmiştir. İkinci aşama olan 1990-2000 arası dönemde ülkenin ekonomik yapısı resmen “sosyalist piyasa ekonomisi” olarak tanımlanmış, büyük devlet işletmelerinin yapısı yeniden düzenlenirken küçük ve verimsiz işletmeler özelleştirilmiş, yabancı sermayenin ülkeye girişi teşvik edilmiştir. Üçüncü dönem, Çin’in 2001’de Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliğine kabul edilmesi ile başlamıştır. DTÖ üyeliği ile birlikte Çin, dünyanın en fazla ticaret yapan ekonomisi haline gelmiş, ülkenin dış ticaretindeki bu artış ise ağırlıklı olarak özel sektör ve yabancı yatırımcıların sahip olduğu işletmelerin payındaki artış ile gerçekleşmiştir (Demir, 2021, ss. 188-199).

Şekil 2

1978 Sonrasında Çin Ekonomisinin Geçirdiği Yapısal Dönüşüm Süreci

Kaynak: Xie, Kuang ve Wang, 2021, s. 175.

Ekonomik reformların başlatıldığı 1978 yılından itibaren yaklaşık 35 yıl gibi bir süre içinde Çin, fakir ülkeler sıralamasından orta gelir grubuna yükselmeyi başarmış, 2010 yılında dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline gelmiştir. Çin’de bu ekonomik başarının bir sonucu olarak Parti devleti, Mao döneminin Büyük İleri Atılım (1958-1961) ve Kültür Devrimi (1966-1976) politikaları ile kaybettiği meşruiyetini yeniden kazanmıştır (Lai, 2016, s. 322). Bu süreçte karşılaşılan sosyal, çevresel ve siyasi sorunlar karşısında otoriter niteliğinden taviz vermeksizin esneklik ve pragmatizm sergileyen Çin Komünist Partisi, kalkınma yanlısı otoriteryen politikasını temel politika olarak benimsemiştir. Merkezinde ortodoks reformculuğun bulunduğu bu model, piyasa aktörleri ile partinin liderliğinin eş zamanlı olarak katkı sağladığı bir

ekonomik reform sürecini ifade etmektedir (Lai, 2016, ss. 321-322).

Deng, ekonomik büyüme ve kalkınma yoluyla uluslararası saygınlığı elde etmeyi hedeflemiş, bu sebeple hem iç hem dış ilişkilerinde her türlü çatışmadan kaçınmıştır. 1979 Vietnam Savaşı'nın haricinde Deng, tüm komşu ülkelerle yakın ilişkiler tesis etmeye çalışmış ve tüm enerjisini refahın artırılmasına aktarmıştır (Yelery, 2021, s. 7). Deng tarafından başlatılan reformlar, Çin'in küresel ekonomi ile etkileşimini artırmaya odaklandığı için bakanlıklara ve yerel belediyelere doğrudan yabancı yatırımı çekmeleri adına büyük bir özerklik tanınmış ve yerel yönetimler ekonomik performansları konusunda rekabete teşvik edilmişlerdir (Yelery, 2021, s. 24). Özel mülkiyetin ve doğrudan yabancı sermayenin teşvik edildiği bu reformlar ile Çin'de *devlet kapitalizmi* olarak adlandırılan bir model oluşmuş, karar verme mekanizmalarında kolektif liderlik yolu ile uzlaşmacı ve çoğulcu, profesyonel ve ademi-merkeziyetçi bir yapı inşa edilmiş, Deng tarafından başlatılan süreç Jiang Zemin ve Hu Jintao tarafından devam ettirilmiştir (Zhao, 2023, s. 74). Mao sonrası dönemde ÇKP'nin dış dünyaya bakış açısını ve dış politika yaklaşımını şekillendiren belirleyici nitelikler dört temel başlık altında toplanmıştır (Tsang, 2020, s. 306):

- Çin'in ulusal çıkar hesaplamalarının merkezine, Komünist Parti'nin varlığını sürdürmesi hedefinin konması,
- Ekonomik ilişkilere olduğu kadar uluslararası örgütlerle iş birliği ve hukuka da araçsal bir bakış açısıyla yaklaşılması,
- Çin'in dünyada hak ettiği yere ancak ÇKP aracılığı ile ulaşabileceği fikrinin aşılandığı parti odaklı bir milliyetçilik anlayışının benimsenmesi,
- Uluslararası sistemde ülkenin konumu ve ulusal çıkarların korunması konularında neo-klasik realist bir bakış açısının benimsenmesi.

Xi Jinping Dönemi Çin Dış Politikası: Çin Karakteristikli Sosyalizm

1978'de uygulanmaya başlanan reformlar sonucunda Çin, yaşam standartlarının önemli ölçüde yükseldiği bir ülke haline gelmiştir. Sürekli büyüme hedefinin bir sonucu olarak ülkede 400 milyondan fazla insandan oluşan bir orta gelir sınıfının yaşadığı tahmin edilmektedir (Xie ve ark., 2021, s. 151). Ancak Deng döneminde belirlenen kalkınmacı otoriteriyenizmin yarattığı hızlı ekonomik yükseliş ve dışa açılım stratejisi sonrasında Çin'de birçok sorun meydana gelmiştir. Bunlar çevresel tahribat, kapasite fazlalığı, gelir adaletsizliği, siyasi ve kültürel istikrarsızlık (batılı değerlerin ülke içine sızması) ile yozlaşma olarak

sıralanabilir. Tüm bu sorunların çözülmesi gerekliliği, ÇKP'nin 2010 yılından sonraki yeni kalkınma stratejisini belirlemiştir (Lai, 2016, s. 322; Wagner, 2021, s. 319).

Yaklaşık 30 yıl boyunca devam eden yüksek hızlı ekonomik büyümenin yarattığı iç sorunlar, 2008 yılında küresel piyasalarda meydana gelen finans krizinin yarattığı etki ile birleşmiş, Çin ekonomisinde reform döneminden itibaren görülen yıllık ortalama ekonomik büyüme oranları ilk kez %9-10 düzeyinden %6 düzeyine düşmüştür. Ulusal ve uluslararası sistemde meydana gelen ve Çin Komünist Partisi'nin meşruiyetini tehdit edebilecek bu riskler, Çin için farklı bir stratejik yol haritasının belirlenmesi gerektiğinin işareti olarak yorumlanmıştır. Nitekim tam da böyle bir dönemde 2012 yılında ÇKP Genel Sekreteri olarak seçilen Xi Jinping, Mao ve Deng'den sonra Çin'in geleceğini şekillendiren en önemli lider olarak ortaya çıkmıştır.

Xi Jinping devraldığı aşırı kapasite, aşırı yatırım, düşük tüketim, gelir eşitsizlikleri ve ihracata dayalı büyüme gibi sorunlara çözüm olması amacıyla 2015 yılında kapsamı genişletilip arz yapısal reformlar adını alacak bir ulusal reform süreci başlatmıştır (Brødsgaard ve Rutten, 2017, s. 154; Eliküçük Yıldırım, 2021, s. 212). Arz yapısal reformlar, Xi Jinping'in "Yeni Normal" olarak adlandırdığı çerçevenin bir parçasıdır. Yeni Normal, 1990 ve 2000'li yıllar boyunca çift haneli olan ekonomik büyüme oranının 2016-2020 dönemi için azalacağı ve yıllık ortalama 6,5 olarak planlandığı bir seviyede gerçekleşeceğini öngören bir politikadır. Bu politika Mart 2016'da kabul edilen 13. Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında ekonominin daha dengeli, çevreci, tüketim güdümlü, yenilikçi ve hizmet merkezli kalkınma yolunda yeniden yapılandırılmasını da kapsamaktadır (Brødsgaard ve Rutten, 2017, ss. 162-163). Bu yeniden yapılandırma kapsamında Xi Jinping, aşağıdaki reform adımlarını belirlemiştir (Wagner, 2021, s. 319):

- Ekonominin tüketici ve hizmet odaklı kalkınma yönüne doğru yeniden dengelenmesi
- Sosyal ve çevresel standartların geliştirilmesi
- Siyasi sistemin yeniden merkezileştirilmesi yoluyla Çin sosyal ve ekonomik sisteminin istikrarlı hale getirilmesi,
- Çin'in batı bölgelerinin kalkınma programına dâhil edilmesi

Belirtilen hedeflerin işaret ettiği en önemli dinamik, Xi'nin artan ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara karşı Parti'nin rolünü güçlendirme ve gücü

yeniden merkezileştirme konusundaki kararlılığıdır (Fuchs ve Wenten, 2019, s. 6). Buradan Xi'nin iki alana vurgu yaptığı sonucu çıkartılabilir: Bunlardan ilki ekonomik ve yapısal reformlar iken diğeri yozlaşmanın ve siyasi liberalleşmenin önlenmesidir (Lai, 2016, s. 327). Xi Jinping tarafından belirlenen bu öncelikler, Çin'in gelecek yüzyılıni şekillendirecek olan ekonomik, politik, kültürel ve siyasi politikalarını köklü bir dönüşüme uğratmıştır. Bu dönüşümü mümkün kılacak kritik unsur ise Parti'nin tüm alanlarda yeniden tam kontrol sahibi olmasının sağlanması ve gücün merkezileştirilmesidir. Nitekim Xi Jinping kendisinden önceki Deng Xiaoping, Jiang Zemin ve Hu Jintao'nun inşa ettiği kolektif liderlik yolu ile uzlaşmacı ve çoğulcu, profesyonel ve ademi-merkeziyetçi yapının yerine yeni merkezî koordinasyon kurumları oluşturarak dış politika otoritesini yeniden merkezileştirmiştir (Zhao, 2023, s. 74).

Çin'in 2012 yılından itibaren uyguladığı ve 1978 yılında başlatılan reformlardan "geriye dönüş" olarak da nitelendirilebilecek bu politika dönüşümü, yalnızca iç ekonomik ve sosyal şartlarda yaşanan değişimlerle değil küresel sistemde meydana gelen yapısal dönüşüm ile yorumlandığında anlaşılabilir. 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü üyeliğini elde ettikten sonra Çin yaklaşık on yıl içinde Japonya'yı geride bırakarak dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline gelmiş, küresel yüksek teknoloji ihracatında ABD'nin payı 1999'daki %20 payından 2014'de %5'e düşmüş, buna karşın Çin'in payı aynı dönemde %3'ten %26'ya yükselmiştir (Dittmer, 2021, s. 5). Ekonomik başarısı ile paralel şekilde siyasi ve kültürel bir güç merkezi haline gelmeye başlamıştır. Bu süreç, Çin'in yükselişinin "tehdit" olarak nitelendirilmesine yol açarken, Batılı değerler tarafından "ötekileştirilmesi" ile Çin'de giderek artan bir milliyetçi söylemin gelişmesine de yol açmıştır. 2010'lu yıllardan itibaren bölgesel ve uluslararası sorunların çözümünde daha aktif şekilde rol alan, Birleşmiş Milletler Barış Koruma Operasyonları'na askerî personel ile katılan ve gelişmekte olan ülkelere ekonomik destek sağlayan Çin, uluslararası sistemde büyük güç imajını kazanmaya çalışırken giderek artan şekilde Çin milliyetçiliğine, Çin ulusuna özgü niteliklere ve Çin'in geçmişteki başarılı günlerine atıf yapmaya başlamıştır.

Çin'in artan ekonomik yükselişi ve buna paralel olarak Xi Jinping'in ulusal güvenliğe yönelik vurgusu, Pekin'in ekonomik alanda devlet araçlarını kullanımı konusuna dikkatleri çekmektedir. Deng, ekonomik kalkınma ve entegrasyon için istikrarlı bir dış çevre sağlamayı öncelik haline getirmiş iken Xi'nin yaklaşımı güvenlik hedefleri için ekonomik araçların kullanılmasına daha fazla vurgu yapmaktadır. Xi'nin tutumu, Çin'in bölgesel ve küresel açıdan büyük güç olma rolü ile uyum içerisinde

çalışacak bir dış politika ve ekonomik diplomasi benimsemek olarak açıklanabilir (Wong, 2019). Nitekim Xi, tartışılmaz lider olduğundan itibaren reform döneminden beri Çin dış politikasına yön veren “düşük bir profil çizme” ilkesinden uzaklaşmıştır (Yang, 2021, s. 312). Bu kapsamda ulusal ekonomik ve politik sistemin devamlılığı ile küresel yönetime yapılacak katkıların Çin’e özgü unsurlar taşıması gerektiği düşüncesinin Xi Jinping tarafından resmî bir söylem haline getirilmesi Çin Karakteristikli Sosyalizm ile başlamıştır. Çin’in son on yıldır ulusal ve uluslararası politikada izlediği stratejilerin temelini oluşturan bu söylem, Xi Jinping döneminin ekonomi politikasını anlamak adına önem taşımaktadır.

Çin Karakteristikli Sosyalizm, modern Çin’in Marksizmidir. Henüz sosyalist toplumların olmadığı bir dönemde sermayeyi ve kapitalizmi inceleyen Marx, teorisinin temel dinamiklerini kapitalist toplumların ortadan kalkarak sosyalist toplumlara dönüşeceği varsayımı üzerine kurmuştur. Oysa mevcut uluslararası sistem içerisinde sosyalizm ve kapitalizm aynı anda bir arada var olabilmektedir. Çin özelinde de ana akım ekonomik modeli sosyalist piyasa ekonomisi olan ulusal ekonomide özel mülkiyetin farklı formlarının var olduğu bir iç ekonomik model söz konusudur (Hong, 2022, s. 19). Çin karakteristikli sosyalist politik ekonomi, iki özel anlama sahiptir. Bunlardan birincisi teorik olarak sosyalist ekonomik sistem ve Çin karakteristikli ekonomik kalkınmayı özetleyen bir sistemik siyaset teorisidir. İkincisi ise 18. Ulusal Kongre’den itibaren Xi Jinping’in Genel Sekreterliğini merkeze alan ÇKP Merkez Komitesi’nin devlet yönetiminin teorik özetidir. Çin karakteristikli sosyalist politik ekonomi inşası, reform ve kalkınma gibi temel meseleler tarafından yönlendirilmeli, sadece Marksist metodolojinin ilkelerine bağlı kalmak yerine bu ilkeleri Çin’in mevcut ekonomik kalkınmasının ihtiyaçları ile harmanlamalıdır. Çin karakteristikli politik ekonomi inşası üç elemente sahip olmalıdır: Marksist politik ekonominin temel ilkeleri, Çin ekonomik dışa açılma ve reform döneminde elde edilen tecrübe ve deneyimler, Batı ekonomi modelinin faydalı unsurları (Hong, 2022, s. 28).

Xi Jinping Dönemi Çin Dış Politikasının Temel Araçları Olarak Kuşak Yol İnisyatifi ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri

Çin karakteristikli sosyalist politik ekonomi, Çin’i ekonomik olarak kendine yeterli bir ülke haline getirmeyi hedeflerken aynı zamanda kalkınmada Çin devletine özgü niteliklere vurgu yaparak Çin’i Batılı değer ve normlar karşısında yeni değerler ve normlar sistemi inşa eden bir ülkeye dönüştürmenin temel düşünsel zeminini oluşturmaktadır.

Bu kapsamda Çin karakteristikli sosyalizm inşası, Çin'in dış dünyaya bakışını, uluslararası ilişkilerdeki tutum ve davranışlarını ve dış dünyadaki imajını doğrudan etkileyecek bir unsurdur. Buradaki en önemli faktör, Çin karakterli sosyalizm inşası çabalarının ÇKP yönetiminin meşruiyetini yeniden sağlayacak temel kaynak olarak yalnızca ekonomik performansın yeterli olmadığı, bunun ideolojik ve milliyetçi unsurlarla tamamlanması gerektiği inancıdır (Holbig, 2009, s. 37). Çin'in ekonomik yükselişinin yavaşlamaya başladığı bir dönemde ortaya atılan Çin Karakteristiği'nin resmî söylem olarak *Çin Rüyası*, Çin Ulusunun Yeniden Dirilişi gibi vizyonlara başvurması da tesadüf değildir (Tsai, 2015, s. 192).

Xi tarafından "yeni dönem" olarak ilan edilen ve Çin'in yeni ekonomi politliğini şekillendiren hedef; "Ulusal Diriliş" ve "Çin Rüyası" olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda Xi, Kuşak Yol İnisiyatifi (KYİ) gibi yeni politika araçlarını kendisinden önce oluşturulan ikili ekonomik yapıyı sentezleyerek devam ettirmektedir. Bu eklektik sentez; büyük lider kültürü, bürokratik, yasal ve bilimsel rasyonelliğe bağlılık, ideolojik uygunluk, teknolojik inovasyon, yurtdışında saldırgan bir milliyetçilik (assertive nationalism), ülke içinde zorunlu bir uyumdan oluşmaktadır (Dittmer, 2021, ss. 3-4). Tüm bu bileşenler ile Xi'nin mücadele etmeye çalıştığı en önemli risk, yüksek bir hareketlilik potansiyeli olan toplumda geniş sosyal örgütlenmeler üzerinde Parti'nin olası bir kontrol kaybı yaşaması olmuştur. Toplum üzerindeki kontrolünü, tek parti rejimi için hayati bir unsur olarak kabul eden ÇKP için bu sorun üstesinden gelinmesi gereken en önemli sorun olarak kabul edilmektedir (Lai, 2016, s. 323). Bu kapsamda Xi, 2013'te hazırladığı 9 numaralı belge ile anayasal demokrasi ve evrensel değerler gibi "Batılı" kavramların teşvik edilmesine dair tüm çabalarla mücadele edilmesi ve bunların yok edilmesi gerektiğini açıkça belirtmiştir (Tsang, 2015, s. 310).

Xi, "Çin Rüyası" nı Çin milliyetçiliğinin merkezine koyduktan sonra bu söylem giderek daha saldırgan bir tona dönüşmüş ve nihayet "Çin'i yeniden muhteşem yapmak" söylemine evrilmiştir. Ekim 2017'de 19. Parti Kongresi'nde Xi, Deng döneminden beri sürdürülen "kapasitenin gizlenmesi ve zamanın beklenmesi" stratejisine son vererek Çin'in uluslararası ilişkilerde merkezi rol oynayacağı yeni çağın başlangıcına işaret etmiştir (Tsang, 2015, s. 312). Bu yeni çağda Çin Rüyası'nın gerçekleştirilmesi için ekonomik öncelikler Dual Circulation, Made in China 2025 ve KYİ olarak belirlenirken siyasi öncelik ise Çin'in Büyük Güç imajını güçlendirecek Küresel Kalkınma İnisiyatifi ve Küresel Güvenlik İnisiyatifi olarak açıklanmıştır (Kam, 2022). Xi Jinping yönetiminin bu hedeflerini gerçekleştirmesi, sistemin stabilize edilmesi için yeni birtakım

araçlara başvurmasını gerekli kılmaktadır. Bunlar arasında milliyetçiliğe yapılan vurgu ve dijital gözetimin artırılması bulunmakta, bunlara ek olarak da KYİ yer almaktadır (Wagner, 2021, s. 322).

Kuşak Yol İnisiyatifi (KYİ)

Kuşak Yol İnisiyatifi, artan iç ve dış ekonomik baskılar karşısında Çin'in siyasi sistemin meşruiyetini yeniden sağlamak üzere kullanmış olduğu politik ekonomi araçlarının başında gelen, kapsamlı jeo-politik sonuçları olması beklenen bir ulaştırma-entegrasyon projesidir.⁴ 2000'li yıllardan itibaren ekonomik diplomasiyi dış politikada etkin şekilde kullanan Pekin yönetimi, 2008-2009 sonrasında daha yüksek bir uluslararası etki oluşturabileceği proaktif yaklaşımı benimsemiştir (Wong, 2019). Bu yaklaşımın bir sonucu olarak 15-16 Aralık 2012 tarihlerinde Çin'de ulusal ekonomik sorunları tartışmak üzere yerel ve ulusal üst düzey liderler Merkezî Ekonomik Çalışma Konferansı toplanmış ve ekonomik büyümenin yavaşlaması, yükselen aşırı kapasite ile dengesiz kalkınmayı iç ekonomik sorunlar, küresel ekonomik büyümedeki yavaşlama ile yükselen korumacı (protectionism) politikaları dış sorunlar olarak belirlemişlerdir (Lai, 2021, s. 336). Kuşak Yol İnisiyatifi, Çin için ulusal güvenlik kategorisinde değerlendirilen ekonomik ve sosyal sorunlara bir çözüm arayışı olarak 2013 yılında Xi Jinping tarafından ilan edilmiştir. 2017 yılında Çin Komünist Partisi tüzüğünde yerini alan KYİ, 2018 yılında Çin anayasası içerisine dahil edilmiştir. KYİ'yi ele alan çalışmalara göre Çinli liderleri KYİ gibi iddialı bir projeyi ilan etmeye teşvik eden üç temel sebep bulunmaktadır: altyapı yatırımları ile Çin'in ekonomik yükselişini sağlamak, Avrasya ile ekonomik, politik ve altyapı bağlantılarını geliştirmek, ABD'nin Asya'ya yönelimine karşı mücadele etmek (Lai, 2021, ss. 330-331). Bu özellikleriyle Xi Jinping dönemi dış politikasının temel manifestosu olarak anılan KYİ ayrıca Çin toplumunun 21. yüzyılda kendisini dünya üzerinde nasıl konumlandığına temel sembolü haline gelmiştir (Liu, Schindler ve Liu, 2020, s. 4).

Çin'in resmî kaynaklarına göre KYİ ilan edildikten sonraki ilk 5 yıl içinde 100'den fazla ülke ve uluslararası örgüt proje kapsamında Çin ile iş birliği anlaşmaları imzalamış, Çin'in KYİ dahilindeki ülkelerle ticareti 5 trilyon doları geçmiş ve Çin'in bu ülkelerde finans dışı sektörlere doğrudan yatırımı 80 milyar doları aşmıştır (Xinhua, 2018). 2021 yılının sonunda Çin'in 145'ten fazla ülke ve 32 uluslararası örgüt ile 200'den

⁴ KYİ'nin üzerinde uzlaşmış bir tanımı olmamakla birlikte Dana Rice (2023) inisiyatifin tek bir proje değil, projeler serisi ve Çin'in 2049 yılı için tasarladığı bir "grand strateji" olduğunu söylemektedir (s. 257).

fazla iş birliği anlaşması imzaladığı, 2013-2021 yılları arasında yapmış olduğu doğrudan yabancı yatırım miktarının 156 milyar dolara ulaştığı ve bu rakamın 2027'de 1,2 trilyon dolara ulaşacağı, KYİ'nin planlandığı şekilde tamamlanmasıyla toplamda 8 trilyonluk bir harcama yapılacağı öngörülmektedir (CFR, 2023; Wang, Pan ve Yang, 2023, s. 2269).

Proje kapsamında 2022 yılında en fazla yatırım yapılan üç ülke sırasıyla Macaristan (7.6 milyar dolar), Suudi Arabistan (5.6 milyar dolar) ve Singapur (2.5 milyar dolar) olmuştur (Wang, 2023). Bununla birlikte KYİ'ye dahil olan 68 ülkeden yalnızca 35 tanesi kredi derecelendirme kuruluşları tarafından yatırım yapılabilir ya da yatırıma yakın seviyede ülkeler olarak değerlendirilmiştir. Daha da önemlisi kredi notu yatırım yapılabilir seviyede olmayan Laos, Kırgızistan, Pakistan ve Cibuti gibi ülkelerin KYİ için önem arz eden ülkeler olması, Çin'in hem girişimin altyapı inşaatlarını hem de bunların finansmanını üstlenmesini kaçınılmaz kılmıştır. Bu yüzden Xi Jinping, hem ulusal varlık fonlarını hem de devlet bankalarını, küresel altyapı projesinin finansmanı için seferber etmiştir (Eliküçük Yıldırım, 2020, s. 628).

Çin'in KYİ kapsamında altyapı ve ulaştırma hatları projelerini üstlendiği ülkelere yüksek miktarlarda geri ödenmesi mümkün olmayan borçlar sağlayarak bu ülkeleri kendilerine bağımlı hale getirmesi 2017 yılından itibaren literatürde "borç diplomasisi" kavramının ortaya çıkmasına ve Çin'in bunu bir dış politika aracı olarak kullandığına yönelik bir tehdit söyleminin oluşmasına yol açmıştır (Chellaney, 2017; Brautigam, 2019; Carmody, 2020; Liu, 2023). Yükselen bir küresel güç olarak Çin'in ABD'ye karşı hegemonik mücadelesinin bir aracı olarak yorumlanan KYİ, özellikle Sri Lanka'da Hambantota, Yunanistan'da Pire gibi stratejik limanların 99 yıllığına işletim haklarının devralınması ve Cibuti gibi stratejik noktalarda denizaşırı askerî üslerin kurulması ile Pekin'in agresif ve tehditkâr dış politikasının temel aracı olarak yorumlanmıştır. Diğer yandan KYİ, birçok ülkenin ulusal stratejik planları ile entegre edilmiş ve Çin'in Güney Asya ve Avrasya'daki yayılmasının öncüsü haline gelmiştir. Bu kapsamda KYİ örneğinin, Rusya'nın "Büyük Avrasya İşbirliği", Türkiye'nin "Orta Koridor", Kazakistan'ın "Bright Road" ve Suudi Arabistan'ın "2030" stratejileri ile bütünleştirilmiştir (Rice, 2023, s. 257).

2023 yılında ilk on yılını geride bırakan ve akademinin en çok tartışılan konularından biri olan KYİ, Çin atasözündeki "Zengin olmak istiyorsan, yollar inşa et" deyişinin karşılığı haline gelmiş durumdadır (Rice, 2023, s. 263). Tüm bu özellikleriyle KYİ, Çin'in uluslararası sistemdeki ticaret,

yatırım ve enerji akışını kontrol edebildiği proaktif bir dış politikanın temel aracı haline gelmiştir. Çin açısından KYİ'yi bir grand strateji haline getiren temel niteliği ise iç ve dış politikadaki sorun alanlarına eş zamanlı bir çözüm olarak planlanmış olmasıdır. Nitekim KYİ ile tamamlanacak ulaştırma ve bağlantı projeleri Çin'in sahil ve iç kesimleri arasındaki gelir eşitsizliğinin giderilmesi, ulusal tüketimin canlandırılması ve ekonomideki aşırı kapasite fazlalığının iç pazara yöneltilmesi gibi hedeflere hizmet etmektedir. Çin'in KYİ ile temel amacı; devlet desteğiyle özellikle demir, çelik ve çimento gibi artı üretime geçen sektörlerin üzerindeki baskıyı uluslararası altyapı projelerini üstlenerek azaltmaktır. KYİ bir manada ÇKP'nin meşruiyete en çok ihtiyaç duyduğu zamanda sosyal istikrarsızlığı önlemek için devlet şirketlerinin üretim fazlasına çözüm olarak üretilmiş bir projedir (Eliküçük Yıldırım, 2021, s. 208). Bu kapsamda KYİ, iç ve dış politika hedeflerini bütünleştirmiş, ulusal ekonomik hedefler ile uluslararası siyasi hedeflere aynı anda hizmet eden bir büyük stratejik adım haline gelmiştir.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri

Çin Halk Cumhuriyeti 1949 yılında, "100 yıllık bir yarı sömürge dönemi ve uzun bir iç savaş sürecinden geçerek ekonomik ve beşerî kaynaklarını tüketmiş ve geri kalmış bir ülke olarak kurulmuştur. Bu süreçte ulus inşasını yerine getirecek ne özel bir kuruluş ne de örgütlü bir yapı olmadığı için tüm görevi devlet sahipliğindeki şirketler üstlenmiştir. Devlet şirketleri sadece istihdam yaratmakla kalmamış aynı zamanda eğitim, sağlık hizmeti, emeklilik gibi birçok alanda sosyal hizmet de sağlamıştır (Gang ve Hope, 2013, s. 2). Çin Anayasası'nın 7. Maddesinde devlet, sosyalist ekonomi olarak adlandırılan devlet sahipliğindeki ekonominin büyümesinden ve konsolidasyonundan sorumlu en üst otorite olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple Çin devlet sahipliğindeki kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT), Çin ekonomisinin temel kurumları ve Çin Karakteristikli Sosyalizm'in omurgası olarak kabul edilmektedir (Yelery, 2021, ss. 51-52). Bununla birlikte KİTlerin Çin ekonomik modeline özgü bir aktör olmadığı, 2011 yılında OECD ülkelerinde toplam değeri 1.3 trilyon dolar olan, yaklaşık 4.3 milyon çalışanı istihdam eden 2057 kadar KİT'in faaliyet gösterdiği bilinmektedir (Christiansen, 2011, s. 6).

2022 yılında *Fortune 500* listesinde yer alan 136 Çinli şirketin %71'i yine devlet destekli Çinli şirketlerden oluşmaktadır (Yelery, 2021, s. 79; Qin, 2022). Çin ekonomik yükselişinde ve küresel yatırımlarında temel aktör olarak görülen KİTlerin Çin Komünist Partisi tarafından belirlenen ulusal hedef ve dış politika amaçlarının aracılığıyla

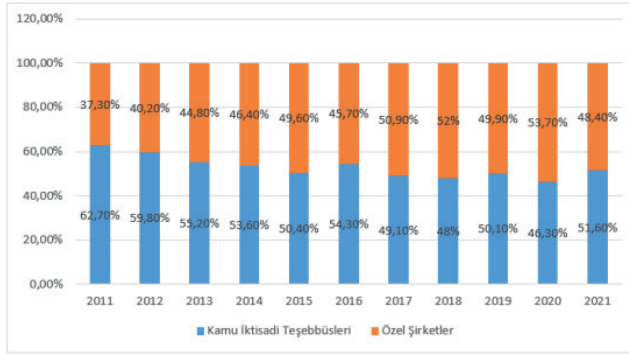
dair genel bir kanı bulunmaktadır. Çin ekonomisinin temel bileşenleri olmakla birlikte KİT'ler ekonomik yapının gereklerine göre dört farklı dönemde yapısal düzenlemelere tabi tutulmuştur. 1978-1984 KİT'lerin yönetim sistemleri modernize edilerek belirli bir dereceye kadar özerklik sağlanmış, 1985-1993 döneminde ise KİT'lerin kısmi olarak özelleştirilmesinin önü açılmıştır. 1994-2002 döneminde Çin'in DTÖ'ye üyeliğinin de etkisiyle KİT'lerin ya büyük işletmelere devredilmesi ya da tamamen özelleştirilmesine izin verilmiştir. KİT'lere yönelik reformların dördüncü evresinde kurumsal bir değişikliğe gidilmiş ve 2003 yılında Devlet Konseyine bağlı Çin Devlet Varlıkları Denetim ve Yönetim Komisyonu (SASAC) kurulmuştur. Bu kapsamda özellikle savunma, elektrik üretimi ve dağıtım, telekomünikasyon, sivil havacılık ve denizyolu taşımacılığı gibi önemli sektörlerde faaliyet gösteren KİT'lerin sahiplikleri SASAC'a devredilmiştir. SASAC yönetiminde KİT'lerin birleşmeler ve özelleştirmeler yoluyla sayıları gittikçe azalmıştır. Çin'in bu stratejisi sonucunda 2001-2004 yılları arasında KİT'lerin sayısında %48 oranında bir düşüş yaşanırken, ülkenin GSMH'na yaptıkları katkı hâlâ %40 gibi büyük bir oranda seyretmeye devam etmiştir (Eliküçük Yıldırım, 2021, ss. 209-210). 2012 tarihli Çin raporuna göre devlet destekli endüstriyel şirketlerin sayısının toplam şirket sayısına oranı 1998'de %39.2 iken 2011'de %5.2'ye düşmüş, istihdam oranları ise %60.5'den %19.8'e düşmüştür (Fan ve Hope, 2013, s. 7). Sayıları azalmakla birlikte kömür, çimento, petrol ve petro kimya ürünleri gibi sektörlerde devlet desteği alarak güçlenen KİT'ler, giderek artan aşırı üretim sorunu ile karşı karşıya kalmış ve Çin hükümeti bu şirketleri dışa açılmaya teşvik etmiştir.

2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü üyeliği ile küresel ekonomiye entegrasyon sürecinin önemli bir adımını gerçekleştiren Çin, 21. yüzyılın ilk on yılını sermaye ve yatırımlarının dışa açılımını teşvik etmeye odaklanarak geçirmiştir. İlk kez 1999 yılında ilan edilen Going Out Stratejisi (走出去战略 - zōu chū qù zhàn lüè), 2000'li yıllardan itibaren Çin Komünist Partisi'nin dışa açılımının temel sloganı haline gelmiştir. Going Out Stratejisi, Batı bölgesindeki eyaletlerin ekonomik büyüme ve sosyal refah düzeylerinin artırılmasını amaçlayan ve bu kapsamda Çinli şirketleri Batı bölgelerine yatırım yapmaya teşvik eden Open Up the West (西部大开发 - xī bù dà kāi fā) stratejisiyle aynı yıl ilan edilmiştir. 1978'de başlatılan ekonomik reform ve dışa açılım sürecinin ikinci aşaması olarak da anılan Going Out Stratejisi, ülke içindeki gelişmişlik farklarının azaltılması sorununu Çin sermayesinin ve pazarlarının uluslararasılaştırılması üzerinden çözmeye odaklandığı için Kuşak Yol İnisiyatifi'nin de başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir (Yeh ve Wharton, 2016, s. 308).

Going Out Stratejisi ile başlayıp Kuşak Yol İnisiyatifi ile devam eden Çin'in yükselişi ve Çin sermayesinin yabancı ülkelere akışı sürecinin temel aktörü, KİT'lerdir. 2015 tarihli BM raporuna göre Çin'in 2003-2012 yılları arasında gerçekleştirdiği yurtdışına giden doğrudan yabancı yatırımının (OFDI) %77'si KİT'ler tarafından gerçekleştirilmiştir. (UNCTAD, 2015, ss. 5-6). Aşağıdaki grafikte ise 2011-2021 yılları arasında KİT'ler ile özel şirketlerin OFDI'deki payları verilmiştir.

Grafik 1

Çin'in Dışa Yönelen Doğrudan Yabancı Yatırım Miktarında KİT'ler ve Özel Şirketlerin Payı 2011-2021

Kaynak: Statista, Share of state-owned and private enterprises in outward FDI stock from China between 2011 and 2021.

2000'li yıllardan başlayarak Çin'in Afrika, Latin Amerika ile Avrasya kıtalarındaki yatırımlarında KİT'lerin ağırlığı, bu şirketlerin hükümetin politika ve stratejik inisiyatiflerinin gerçekleştirilmesinde hayati bir araç olarak kullanıldıkları yönünde bir algının ve tartışmanın hızlanmasına da yol açmıştır (Yu, 2019, s. 332). Çoğunlukla Batı merkezli eleştirilerin odaklandığı temel nokta, Çin'in küresel hegemonya kurmayı amaçlayan dış politikası doğrultusunda KİT'lerin çoğu zaman kârlılık gözetmeyerek Parti'nin direktiflerine göre yatırım kararları aldığı yönündedir. Ulusal kalkınmada ve ulusal çıkarlarda kritik öneme sahip sektörlerde faaliyet gösteren KİT'lerin CEO'ları, bu şirketlerin parti sekreteri ile aynı kişi olmakta, bu kişiler ÇKP tarafından atanmaktadır. Bu sebeple bu şirket yöneticilerinin devlet çıkarları ile hissedarların çıkarları arasında bir karar vermek zorunda kaldıklarında maaşları ve kariyer gelecekleri parti yetkililerine bağlı olduğu için çoğunlukla devlet çıkarları yönünde karar verdikleri iddia edilmektedir (Nie, 2022, s. 385). Ancak Fung, Han, Quek

ve Strange (2023)'e göre bu şirketler devlet tarafından destekli olsalar da doğrudan devlet tarafından yönetilmezler ve asıl amaçları kârlılıktır. Bu sebeple çoğu zaman Çin'in stratejik çıkarlarının devlet destekli firmaların ticari çıkarları ile uyumlu olmadığı, hatta Çin'in dış politika çıkarları ile bu şirketlerin çıkarlarının çatıştığı örnekler mevcuttur (s.9). Jones ve Zou da, KİTlerin hükümetin sağ kolu olduğu tezini Myanmar'daki enerji yatırımı yapan China Power Investment Corporations'ın Irrawady Hidropower projesi ve bu projenin Çin-Myanmar ilişkileri üzerindeki yıkıcı etkisi üzerinden çürütmektedir (Jones ve Zou, 2017). Buna göre oluşturulan ilk modelde KİTler tarafından yapılan yatırım kararları, çoğunlukla devletin dış politika amaçlarından bağımsız şekilde verilmekte, ikinci modelde dış politika amaçlarına hizmet eden projeler devlet tarafından desteklenmekte, yalnızca üçüncü modelde devletin yönlendirmesiyle hareket edilmektedir. Bu üç farklı modele göre aşağıdaki tabloda şirketlerin devletin dış politikasının doğrudan bir aracı olup olmadığı ve şirket ile devletin çıkarlarının uyumu gösterilmiştir.

Tablo 1

Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)- Hükümet İlişkisi Modelleri ve Araçsal Argüman

İlişki Modeli	Çıkarların Uyumu	Çıkarların Önceliği	KİT, Dış Politika-nın bir Enstrümanı Durumunda mı?
Bağımsız şirket modeli	Çıkarlar paralel	Şirketin ekonomik çıkarları öncelikli	Hayır
KİT + Hükümet	Çıkarlar aynı yönde fakat koordinasyon halinde değil	Şirketin ekonomik çıkarları öncelikli	Kısmen Evet
Hükümet + KİT	Çıkarlar aynı yönde ve koordinasyon halinde	Devletin siyasi ve diplomatik çıkarları öncelikli	Evet

Kaynak: Nie, 2022, s. 396.

Bağımsız şirket modelinde yatırım kararları serbest piyasa ekonomisindeki gibi kâr-maliyet analizi sonucunda verilmektedir. Bu model altında, KİTlerin davranış ve kararları ile hükümetin dış politika amaçları arasında doğrudan bir bağlantı yoktur. Ancak istemsiz şekilde KİTlerin yaptığı bir yatırım hükümetin dış politika stratejisini destekliyor ve hızlandırıyor olabilir. Bu duruma örnek olarak 2009-2016 yılları arasında Güney Çin Denizi'nde yaşanan gerginlik sebebiyle Çin'in bu

lkeler ile diplomatik ilişkileri gerginleşirken, bu ülkelerdeki KİT'lerin faaliyetlerine devam etmesi verilebilir. İkinci modelde şirketlerin piyasa koşullarında verdikleri kararlar devlet bankalarından finans sağlama yoluyla hkmet tarafından desteklenmektedir. Burada KİT'lerin verdiği kararlar hükümetin stratejik politika hedeflerinden ayrışmamakta, her ikisi aynı paralelde yürümektedir. Burada KİT'ler, hükümetin dış politikasının zayıf araçları olarak görülmektedir. nc modelde ise hkmet sürece öncülük etmekte, KİT'ler ise inisiyatife katılmaktadır. Bu modelde hkmet, stratejik siyasi ve diplomatik hedeflerine göre proje görüşmeleri yapmakta, KİT'ler dış politikanın tamamlayıcı bir aracı haline gelmektedir. Diğer yandan bu modelde KİT'ler yine ekonomik çıkarlarını gözetmekte, fakat bu çıkarlar hükümetin çıkarları ile aynı yönde hareket etmektedir (Nie, 2022, ss. 393-395).

KİT'ler Çin dış politikasının bütünleyici araçları olsalar da dış ülkelere yönelen doğrudan yabancı yatırımdaki paylarının 2013'ten itibaren azaldığı Grafik 1'de görülmektedir. Devlet destekli şirketlerin bu azalan payı 2013 yılında Xi Jinping tarafından başlatılan reform sürecinin doğrudan bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. 2013'ten itibaren KİT'ler ve i ekonomi üzerinde Parti'nin kontrolünün artırılması bu şirketlere yönelik reformların da temelini oluşturmuştur. Xi, 2017 yılında KP 19. Ulusal Kongresi'nde Parti'nin siyasi kontrolünün kapsamının genişletilmesi gerektiğine vurgu yapmış, otoriter g yapısının pekiştirilmesine yönelik yapısal reformlarda KİT'ler üzerindeki kontrolün artırılması bu gündemin bir parçası haline gelmiştir (Yu, 2019, s. 334). Yapılan alışmalar, Xi'nin uyguladığı bilhassa yozlaşmanın engellenmesi üzerine odaklanan reformlardan sonra yurtdışına yönelen doğrudan yabancı yatırım miktarlarında negatif bir etki görüldüğü, yani KİT'lerin payının azaldığını doğrulamaktadır (Qi, Kenderdine, Tang, ve Liu, 2022, s. 2962). Buna rağmen KİT'ler hâlâ Çin ekonomisinin ve KYİ gibi temel dış politika atılımlarının en önemli aktörüdür.

Xi Jinping'in yakın dönem Çin tarihinin en güçlü liderlerinden biri olarak kabul edilmesi, Çin'in sosyo-ekonomik olarak karşılaştığı büyük ve hayat sorunların çözümüne yönelik geliştirdiği bütüncül, radikal ve çok boyutlu stratejilerle doğrudan bağlantılıdır. Kendisinden önce gelen dönemlerde Mao ve Deng tarafından izlenen ekonomik kalkınma modellerinin ortaya çıkardığı sorunlar, Çin'in 21. yüzyılda siyasi sistem ve sosyal istikrar konusunda kırılğan bir ülke haline gelmesi ile sonuçlanmıştır. Siyasi sistemin meşruiyetini ekonomik büyümeye dayandırması Çinli yöneticiler için büyümenin sürdürülmesini zorunlu hale getirmektedir. Ancak, ekonomik büyümenin ihracata, dış

pazarlara dayalı yapısı 2008 Finans Krizi sonrasında azalan dış talep ile birlikte Çin ekonomisini ciddi bir aşırı kapasite sorunu ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu kapsamda demir, çelik, çimento gibi ulaşım ve alt yapı projelerine yönelik sektörlerde faaliyet gösteren bu şirketlerin üretim fazlalıkları, devlet desteğiyle uluslararası projelerin üstlenilmesi yoluyla azaltılmak istenmiştir. 2013 yılında ilan edilen KYİ, ülke içindeki aşırı kapasite sorununa çözüm bulma amacıyla geliştirilen bir proje olarak ortaya çıkmıştır. Çin KİT'lerinin yaptığı yatırımlar incelendiğinde otoriter, yarı-otoriter ya da demokrasi olmasına bakılmaksızın tüm Avrasya ülkelerindeki altyapı boşluklarına odaklanmaları, yatırım yapılacak ülkenin rejiminden ziyade pazar büyüklüğü ve ihtiyacı ile ilgilendiklerini doğrular niteliktedir (Eliküçük Yıldırım, 2021, s. 219). 2020 Ocak itibarıyla 81 devlet destekli şirket, KYİ kapsamında 3400'ün üzerinde projeyi üstlenmiştir. Bu da KYİ kapsamındaki projelerin %60'ının merkezî yönetimin kontrolündeki şirketler tarafından üstlenildiğine işaret etmektedir (Yelery, 2021, s. 286). Çin ekonomisinin ihracata ve dış talebe dayalı büyüme imkânının giderek azaldığı bir dönemde yönetime gelen Xi Jinping, Parti meşruiyetini ve Çin devletinin sosyal istikrarını korumak üzere ekonomik araçlara yönelmiş ve bunu dünya çapında oldukça iddialı bir proje ile gerçekleştirmek istemiştir. Bu kapsamda Çin tarihinde bir kez daha devlet, KİT'ler üzerinde reform yaparak ekonomik bir yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Dolayısıyla KYİ yalnızca küresel hegemonyaya yönelen bir iddia değil aynı zamanda iç kırılmalıkların işareti olarak yorumlanmaktadır. Ulusal kırılmalıkların arttığı, uluslararası ekonomilerde korumacı politikaların teşvik edildiği bir dönemde Çin'in küresel bir güç merkezi olma konumunu sürdürmesi ancak Xi Jinping'in güvenli, istikrarlı ve uzun vadeli dış pazarlar bulması ile mümkün hale gelecek, bu da Çin dış politikasını giderek daha fazla iç politikaya bağımlı hale getirecektir.

Sonuç

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. Yılı olan 2049'da modern ve müreffeh sosyalist bir ülke inşasını tamamlama vizyonu, ulusal ve uluslararası siyasetin dinamiklerine göre farklılaşan politika araçlarıyla 1949'dan bugüne kadar süreklilik arz eden ulusal bir hedef olma niteliği taşımaktadır. Bu sürekliliğe rağmen 21. yüzyılda Çin'in bölgesel ve uluslararası dengeleri tehdit eden unsur olarak yorumlanması, Xi Jinping liderliğinin küresel bir güç olma hedefini açık şekilde ifade etmesi ve bu hedefe doğru ilerlerken kullanılan politikaların ekonomi-devlet güvenliği arasındaki dengede "güvenlik" unsurunun ağırlığını arttırmış olmasından kaynaklanmaktadır. Çin söz konusu olduğunda devlet güvenliğini (guójiā ānquán), ulusal güvenlik olarak değil rejim güvenliği olarak anlamak gerekir ve her şeyin temelinde bu vardır. Bundan sonra devlet egemenliği ve toprak bütünlüğü, üçüncü sırada ise ekonomik ve sosyal istikrarın korunması gelmektedir (Tsang, 2020, s. 307). 2019'da başlayan Covid-19 salgınının küresel ekonomide yarattığı etkiler ile büyüme hızı azalan, durağan bir döneme giren Çin, aynı zamanda ihracata bağımlı ekonomik yapısının getirdiği kapasite fazlası ile de mücadele etmek durumunda kalmıştır. Xi'nin rejim güvenliğini ve sosyal istikrarı giderek daha fazla kontrole ve baskıya dayalı politikalar ile izlemesi, ekonomik refahı Parti'nin meşruiyeti için ön koşul kabul eden yaklaşımın doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İç politikada dijital gözetim ve artan milliyetçi söylem Parti meşruiyetini sağlamanın araçları haline gelmiş, diğer yandan ekonomideki aşırı kapasite ve bölgesel eşitsizlik sorunlarının çözümü için Kuşak Yol İnisiyatifi gibi ulaştırma projeleri uygulamaya konulmuştur.

Çin iç pazarında tüketimi canlandırma, teknoloji ihraç eden bir ülke haline gelme hedeflerinin yanı sıra ihraç ürünlerinin gönderileceği yeni pazarlar bulma baskısı Xi Jinping dönemi dış politikasını yönlendiren ekonomik kaygılar haline gelmiştir. Bu kapsamda Kuşak Yol İnisiyatifi aracılığı ile yatırım yapılan bölgelerdeki istikrarsızlıklar karşısında daha kırılabilir hale gelen Çin yönetimi, etki alanını arttırmak ve korumak üzere iç politikada olduğu gibi daha kontrolcü bir dış politikaya yönelme olasılığı taşımaktadır. Mao'dan günümüze kadar sürdürülen temel dış politika ilkeleri kapsamında Pekin, Asya'da ve gelişmekte olan dünyada hakim bir güç ve böylece dünya üzerinde bir kutup haline gelirken aynı zamanda Pasifik'e doğru genişleyen bir tampon bölge ve savunulabilir bir topraksal periferi yaratarak etkisini genişletmek istemektedir (Dittmer, 2021, s. 38). Bu etkinin genişlemesini sağlayacak ekonomik araçları giderek daha agresif şekilde kullanan Xi Jinping,

devlet sahipliğindeki şirketlerin merkezî rolünün devam ettiği ancak bu şirketler üzerindeki Parti kontrolünün arttığı, piyasa ekonomisi mekanizmalarının uygulandığı ancak siyasi liberalleşmeye yol açacak tüm tehditlerin ortadan kaldırıldığı dış politika uygulamaktadır. Bu politikanın orta ve uzun vadede, küresel sistemin işleyişine etki eden bir korumacılığa dönüşmesi ise yalnızca Batılı değerleri kabul eden ülkeleri etkilemekle kalmayarak Çin'in kurmaya çalıştığı küresel ticaret ağını olumsuz yönde etkileyecektir. Xi Jinping'in uluslararası siyaset gündemini yakından takip ederek Çin'in kırılganlıklarını hafifletecek ve küresel sistemin aksayan yönlerini Çin için avantaja dönüştürecek bir dış politikayı sürdürmesi olası görünmektedir. Böyle bir olasılıkta ekonomi-politik Çin'in dış politikasının zemin kazandığı temel dayanak olmaya devam edecektir.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Brautigam, D. (2020). A critical look at Chinese 'debt-trap diplomacy': the rise of a meme. *Area Development Policy*, 5(1), 1-14. <https://doi.org/10.1080/23792949.2019.1689828>.

Brødsgaard, K. E., and Rutten, K. (2017). *From accelerated accumulation to socialist market economy in China* (pp. 154-164). London: Brill Publications.

Carmody, P. (2020). Dependence not debt-trap diplomacy. *Area Development Policy*, 5(1), 23-31. <https://doi.org/10.1080/23792949.2019.1702471>.

CFR- Council on Foreign Relations (2023, February 2). China's Massive Belt and Road Initiative. Written by James McBride, Noah Berman, and Andrew Chatzky. Access date: 26.12.2023, <https://www.cfr.org/backgrounders/chinas-massive-belt-and-road-initiative>.

Chellaney, B. (2017, December 20). China's Creditor Imperialism. Project Syndicate. Access date: 17.10.2023, <https://www.project-syndicate.org/commentary/china-sri-lanka-hambantota-port-debt-by-brahma-chellaney-2017-12>.

Christiansen, H. (2011). The Size and Composition of the SOE Sector in OECD Countries, *OECD Corporate Governance Working Papers*, No.5. August 2011. Access date: 10.01.2024, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5kg54cwps0s3en.pdf?expires=1704881616&id=id&acname=guest&checksum=2233EA8F43F6257A736D9D134056C85C>.

Demir, E. (2021). Çin'in neoliberal dönüşümü ve kapitalist dünya-ekonomiye eklenmesi. İçinde Faruk Yalvaç ve Yelda Erçandırılı (Eds). *Eleştirel uluslararası politik ekonomi 2-bölgesel dinamikler* (pp. 173-205). Ankara: Nika Yayınevi.

Deng, Z. ve Treiman, D. J. (1997). The impact of the cultural revolution on trends in educational attainment in the people's republic of China. *American Journal of Sociology*, 103(2), 391-428.

Dittmer, L. (2021). Transformation of the Chinese political economy in the new era. In Lowell Dittmer (Ed.) *China's political economy in the Xi Jinping epoch: domestic and global dimensions* (pp.3-40). USA: World Scientific Publishing Company. https://doi.org/10.1142/9789811226588_0001

Eliküçük Yıldırım, N. (2020). Kuşak ve yol girişiminin finansmanı: Çin'in borç tuzağı mı?. *Alternatif Politika*, 12(3), 621-649.

Eliküçük Yıldırım, N. (2021). Altyapı yatırımlarının ekonomi-politiği: Çin kamu iktisadi teşebbüslerinin kuşak ve yol projesindeki rolü ve önemi. İçinde Faruk Yalvaç ve Yelda Erçandırılı (Eds.). *Eleştirel uluslararası politik ekonomi 2: bölgesel dinamikler* (pp.-207-224). Ankara: Nika Yayınevi.

Erkan, S. ve Yüce, M. (2020). Çin dış politikasında Ortadoğu'nun değişen konumu: Arap baharı sonrası bölgesel gelişmeler üzerinden bir analiz. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 4(11), 11-44.

Fan, G. ve Hope, N. C. (2013). The role of state-owned enterprises in the Chinese economy. *US-China economic relations in the next ten years: towards deeper engagement and mutual benefit*. Hong Kong: China-US Exchange Foundation, 1-21. Access date: 10.01.2024, <https://www.chinausfocus.com/2022/wp-content/uploads/Part+02-Chapter+16.pdf>.

Fuchs, D. ve Wenten, F. (2019). China's political economy under Xi Jinping –the beginning of a 'new era'?. *Journal Für Entwicklungspolitik*, 35(4), 4-16.

Fung, C., Han, E., Quek, K. and Strange, A. (2023). Conditioning China's influence: intentionality, intermediaries, and institutions. *Journal of Contemporary China*, 32(139), 1-16. <https://doi.org/10.1080/10670564.2022.2052436>.

Goldman, M. (1971). The Aftermath of China's Cultural Revolution. *Current History*, 61(361), 165-182.

Holbig, H. (2009). Remaking the CCP's ideology: determinants, progress, and limits under Hu Jintao. *Journal of Current Chinese Affairs*, 38(3), 35-61.

Hong, Y. (2022). Theoretical study on China's political economy. Translated by He Chengzhou, World Scientific Publishing.

Jones, L. and Zou, Y. (2017) Rethinking the role of stateowned enterprises in China's rise. *New Political Economy*, 22(6), 743-760. <https://doi.org/10.1080/13563467.2017.1321625>.

Lai, H. (2016). *China's governance model flexibility and durability of pragmatic authoritarianism*. London and New York: Routledge.

Lai, H. (2021). The rationale and effects of China's Belt and Road Initiative: reducing vulnerabilities in domestic political economy. *Journal of Contemporary China*, 30(128), 330-347. <https://doi.org/10.1080/10670564.2020.1790896>.

Liu, Z., Schindler, S. and Liu, W. (2020). Demystifying Chinese overseas investment in infrastructure: port development, the Belt and Road Initiative and regional development. *Journal of Transport Geography*, 87, 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2020.102812>.

Kam, S. (2022, 20 October). Economic, political and security imperatives in Xi Jinping's third term. S. Rajaratnam School of International Studies (RSIS) Commentary, no.103, Access date:17.10.2023, <https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2022/10/CO22103.pdf>.

Kissinger, H. (2015). *Çin; dünden bugüne yeni Çin* (Nalan Işık Çeper, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Liu, K. (2023). The Chinese debt trap diplomacy narrative: an empirical analysis. *Statistics, Politics, and Policy*, 14(1), 19-44. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4469112>.

MOFA China, (202, 25 October). Full text of the report to the 20th National Congress of the Communist Party of China. Access date: 17.10.2023, https://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx_662805/202210/t20221025_10791908.html.

Nie, W. (2022). China's state-owned enterprises: instruments of its foreign strategy?. *Journal of Contemporary China*, 31(135), 383-397. <https://doi.org/10.1080/10670564.2021.1966897>.

Qi, Z., Kenderdine, T., Tang, T. and Liu, Q. (2022). China's anti-corruption campaign and outward foreign direct investment by state-owned enterprises. *The World Economy*, 45, 2950-2976. <https://doi.org/10.1111/twec.13244>.

Qin, M. (2022, October 7). Fortune Favors the State-Owned: Three Years of Chinese Dominance on the Global 500 List. Access date: 10.10.2023, <https://www.csis.org/blogs/trustee-china-hand/fortune-favors-state-owned-three-years-chinese-dominance-global-500-list>.

Pye, L. (1986). Reassessing the Cultural Revolution. *The China Quarterly*, 108, 597-612.

Rice, D. (2023). An Overview of China's Belt and Road Initiative and Its Development Since 2013. In Anja Mihr, Paolo Sorbello and Brigitte Weiffen (Eds.). *Securitization and democracy in Eurasia: transformation and development in the OSCE region* (pp. 255-267). Switzerland: Springer Publications,

Statista (2022). Share of state-owned and private enterprises in outward

FDI stock from China between 2011 and 2021. Access date: 15.09.2023, <https://www.statista.com/statistics/730083/china-share-of-state-owned-and-private-enterprises-in-outward-fdi-stock/>.

Tsai, K. S. (2015). The China Dream: Tigers, Flies, and Other Challenges to Economic Reform. In Chih-Shian Liou and Arthur S. Ding (Eds.). *China dreams: China's new leadership and future impacts* (pp.171-196). Singapore: World Scientific Publications.

Tsang, S. (2020). Party-state realism: a framework for understanding China's approach to foreign policy. *Journal of Contemporary China*, 29(122), 304–318. <https://doi.org/10.1080/10670564.2019.1637562>.

UNCTAD (2015). Determinants and motives of outward foreign direct investment from China's provincial firms. By Chunlai Chen, Access date: 03.08.2023, https://unctad.org/system/files/official-document/diaeia2015d1a1_en.pdf.

Wang, C. N. (2023). China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report 2022. Erişim tarihi: 05.07.2023, <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2022/>.

Wang, R., Pan, Z. and Yang, L. (2023). The “debt trap” or the “benefit pie” view of China's Belt and Road Initiative on host countries: evidence from Chinese enterprises' outward foreign direct investment. *Emerging Markets Finance and Trade*, 59(7), 2269–2282. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2023.2172317>.

Wagner, H. (2021). China's “political-economy trilemma”: (how) can it be solved?, *The Chinese Economy*, 54(5), 311-329. <https://doi.org/10.1080/10971475.2021.1875158>.

Wong, A. (2019). China's economic statecraft under Xi Jinping. Erişim tarihi: 03.09.2023, <https://www.brookings.edu/articles/chinas-economic-statecraft-under-xi-jinping/>.

Xie, F., Kuang, X. and Wang, J. (2021). China's miracle from the perspective of political economy. *World Review of Political Economy*, 12(2), 150-180.

Xinhua (2018, 26 Aug). Factbox: Belt and Road Initiative in five years. Access date: 05.08.2023, http://www.xinhuanet.com/english/2018-08/26/c_137420914.htm.

Yang, Y. E. (2021). China's strategic narratives in global governance reform under Xi Jinping. *Journal of Contemporary China*, 30(128), 299–313.

<https://doi.org/10.1080/10670564.2020.1790904>.

Yeh, E. T. and Wharton, E. (2016). Going west and going out: discourses, migrants, and models in Chinese development. *Eurasian Geography and Economics*, 57(3), 286–315. <http://dx.doi.org/10.1080/15387216.2016.1235982>

Yelery, A. (2021). *Between state capitalism and economic statecraft: China inc.* New Delhi: Pentagon Press LLP.

Yu, H. (2019). Reform of state-owned enterprises in China: the Chinese Communist Party strikes back. *Asian Studies Review*, 43(2), 332-351. <https://doi.org/10.1080/10357823.2019.1590313>.

Zhang, Q. (2015). Harmonising the management of foreign and domestic affairs in Chinese foreign policy. In Shao Binhong (Ed.). *China in the world: a survey of Chinese perspectives on international politics and economics* (pp. 143-166). Brill Publications.

Zhao, S. (2023). Top-level design and enlarged diplomacy: foreign and security policymaking in Xi Jinping's China. *Journal of Contemporary China*, 32(139), 73-86. <https://doi.org/10.1080/10670564.2022.2052440> .